

## ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

УДК 351.14

DOI <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2023.4.38>

М. П. БЕГАН

аспірант кафедри державного управління і місцевого самоврядування  
Херсонський національний технічний університет  
ORCID: 0000-0003-2471-9100МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ  
НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

У статті визначено особливості формування системи продовольчої безпеки на місцевому рівні в Україні. Досліджено продовольчу безпеку України в умовах воєнного стану. Розкрито механізми забезпечення продовольчої безпеки на місцевому рівні в Україні. Мета статті полягає у визначенні механізмів забезпечення продовольчої безпеки на місцевому рівні, а також особливості формування системи продовольчої безпеки на місцевому рівні. Система продовольчої системи являє собою множинну елементів, які певним чином впорядковані, взаємопов'язані та взаємодіють між собою, складаючи цілісність. В сучасних умовах в Україні ці процеси вимагають врахування низки ризиків і загроз, пов'язаних з наслідками повномасштабного російського вторгнення. Визначені вітчизняні особливості формування системи забезпечення продовольчої безпеки на місцевому рівні в сучасних умовах. Механізм забезпечення продовольчої безпеки – це система організаційно-економічних, нормативно-правових, інформаційних та фінансових заходів із запобігання загрозам, що охоплює такі елементи: об'єктивний і всебічний моніторинг економіки й суспільства з метою виявлення та прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз у сфері продовольчого забезпечення; діяльність щодо виявлення та запобігання внутрішнім і зовнішнім загрозам у сфері продовольчого забезпечення; створення нормативно-правової бази у сфері безпеки аграрної сфери; кредитування і підтримка національного виробника продуктів харчування і його конкурентоспроможності; надійний захист здоров'я споживачів харчових продуктів; збалансованість продовольчих продуктів для різних вікових та професійних груп населення. До складових елементів комплексного механізму забезпечення продовольчої безпеки на місцевому рівні доцільно віднести: нормативно-правовий, організаційно-економічний, інформаційний та фінансовий механізми. Визначені типові проблеми щодо забезпечення продовольством мешканців територіальних громад та створення продовольчого фонду для реалізації продовольчої продукції за їх межі.

**Ключові слова:** продовольча безпека, механізми забезпечення продовольчої безпеки, місцевий рівень продовольчої безпеки, механізми забезпечення продовольчої безпеки на місцевому рівні.

М. П. БЕГАН

Postgraduate Student at the Department of Public Administration  
and Local Self-Government  
Kherson National Technical University  
ORCID: 0000-0003-2471-9100

## MECHANISMS FOR ENSURING FOOD SECURITY AT THE LOCAL LEVEL

The article defines the peculiarities of the formation of the food security system at the local level in Ukraine. The food security of Ukraine under martial law was studied. The mechanisms for ensuring food security at the local level in Ukraine have been revealed. The purpose of the article is to determine the mechanisms for ensuring food security at the local level in Ukraine, as well as the peculiarities of the formation of the food security system at the local level. The system of the food system is a set of elements that are ordered in a certain way, interconnected and interact with each other, forming a whole. In modern conditions in Ukraine, these processes require taking into account a number of risks and threats associated with the consequences of a full-scale Russian invasion. The domestic features of the formation of the food security system at the local level in modern conditions are determined. The mechanism for ensuring food security is a system of organizational, economic, regulatory, information and financial measures to prevent threats, which includes the following elements: objective and comprehensive monitoring of the economy and society in order to identify and forecast internal and external threats in the field of food security; activities related to detection and prevention of internal and external threats in the field of food supply; creation of a legal framework in the field of agricultural safety; crediting and support of the national food producer and its competitiveness; reliable protection of the health of food consumers; balanced food products for different age and professional population groups. The constituent elements of a complex mechanism for ensuring food security at the local level should include: normative-legal, organizational-economic, information and financial mechanisms. Typical problems related to the provision of food to residents of territorial communities and the creation of a food fund for the sale of food products outside their borders have been identified.

**Key words:** food security, mechanisms for ensuring food security, local level of food security, mechanisms for ensuring food security at the local level.

### Постановка проблеми

З початком повномасштабної війни, з-поміж інших загроз і небезпек, перед Україною, чи не вперше з часів незалежності, постало питання продовольчої безпеки з акцентом не на «продовольча», а на ключовому слові – «безпека». Забезпечення українців найнеобхіднішими харчовими продуктами та водою в зоні воєнних дій, на окупованих територіях, у територіальних громадах, що стали транзитом для сотень біженців, тоді як російські загарбники руйнують продовольчі підприємства, знищують та забруднюють родючий чорнозем обстрілами й мінуваннями, випалюють ферми та сади, – завдання не з простих. Водночас, не слід забувати, що економіка держави напряму залежить від ефективності місцевого економічного розвитку та податкових надходжень на місцях. Саме тому особливо важливе значення для гарантування продовольчої безпеки держави має розвиток громад та локального бізнесу. Більше того, місцевий економічний розвиток може стати ключем до продовольчої безпеки в умовах війни.

### Аналіз останніх досліджень і публікацій

Більшість науковців розглядали продовольчу безпеку як складову забезпечення національної безпеки, не враховуючи той факт, що виробництво та реалізація продовольства можлива тільки при успішному та безпечному веденні сільського господарства у будь-якій країні. Дослідженню фундаментальних основ формування продовольчої безпеки присвячено праці багатьох відомих вчених, серед яких А. Бабенко, М. Бабич, О. Гойчук, В. Залізнюк, А. Мостова, І. Румик, О. Сидоренко та ін. Водночас, незважаючи на значний науковий доробок із зазначеної проблематики, питання визначення ключових механізмів забезпечення продовольчої безпеки на місцевому рівні потребує додаткового вивчення.

### Формулювання мети дослідження

Мета статті полягає у визначенні механізмів та формування системи забезпечення продовольчої безпеки на місцевому рівні в Україні.

### Викладення основного матеріалу дослідження

Найсуттєвіші соціальні катаклізми, притаманні кожному етапу розвитку людства історично пов'язують саме з голодом. Як зазначає Ю. Хараровський, «історичні корені формування поняття «продовольча безпека» безпосередньо пов'язані із сприйняттям нашими предками голоду як фізіологічного явища, що пов'язано із відсутністю необхідних продуктів для підтримання життєздатності організму на належному рівні» [11].

Так, французький історик І. Бродель стверджував, що «протягом багатьох віків голод повертався з такою настирливістю, що став елементом біологічного режиму людей, однією зі структур їхнього буденного життя» [1]. Дійсно, у XIX ст. через неврожай картоплі Європа періодично зазнавала суттєвих втрати людських ресурсів. Значний вплив голоду на соціальні процеси у переважній більшості країн зберігся і в XX ст., прикладом цього можуть слугувати катастрофічні людські втрати України в 30-х роках.

Суттєво вплинула на продовольче забезпечення громадян у більшості європейських країнах друга світова війна. Це стало поштовхом для консолідації зусиль їхніх урядів з метою вдосконалення механізмів систематичного і безперервного постачання продуктів харчування споживачам, зокрема і за рахунок активізації міжнародної торгівлі та інтенсифікації розвитку сільського господарства.

У 1943 р. у США пройшла конференція присвячена питанням сільського господарства і продовольства, де розглядалися можливості досягнення «свободи від потреби» у сфері сільського господарства і продовольства, в якій взяла участь представники 44 держав. В ході конференції було сформульовано уявлення про «свободу від потреби» як про «надійне, належне та відповідне забезпечення будь-якого чоловіка, жінки та дитини продовольством» [6]. У цьому контексті під словом «надійне» мається на увазі наявність стійкого та постійного доступу до продовольства, «належне» визначається кількісною достатністю, а «відповідне» – належну калорійність продуктів харчування. Таким чином, на конференції 1943 р. були визначені засади комплексного підходу до визначення та оцінки продовольчої безпеки шляхом виділення її складових. Враховуючи викладене, в структуру категорії «свобода від потреби» було включено ряд елементів продовольчої безпеки, а саме: наявність продовольства, його якісні та споживчі характеристики, а також стабільність постачання продовольством [6].

У 50–60-х роках минулого століття більшість країн орієнтувалися на забезпечення власної продовольчої незалежності шляхом збільшення виробництва сільськогосподарської продукції, насамперед пшениці та рису. Отже, продовольча безпека асоціювалася із досягненням виробництва необхідного обсягу продуктів харчування та мінімізацією залежності від її експорту.

Водночас, ідея досягнення «свободи від потреби через боротьбу з бідністю у світі» поступово випадає з реального порядку денного осіб, уповноважених на прийняття політичних та управлінських рішень. На практиці була надана перевага альтернативі вищезгаданої концепції: позбавлення населення світу потреби – не шляхом боротьби з бідністю і повсюдним розвитком економіки та створенням належної кількості робочих місць, а через надання прямої продовольчої допомоги нужденним з боку розвинених країн (нехай і більш адресної) [6].

Ситуація зазнала суттєвих змін вже у 70-х роках XX століття, коли внаслідок різких змін об'ємів вирощування зернових культур відбулося різке зростання цін на світовому ринку, внаслідок чого значну частину населення була позбавлена можливості придбавати необхідні продукти харчування.

Зазначене стало поштовхом для організації Світової продовольчої конференції у Римі за участі представників 134 країн світу. За результатами конференції було визначено одне з перших офіційних формулювань поняття «продовольча безпека» як «наявність у будь-який час необхідних світових продовольчих запасів основних продуктів харчування, достатніх для підтримки стійкого та розширеного споживання, і для компенсації коливань обсягів виробництва та цін» [7].

У науковій роботі лауреата Нобелівської премії А. Сена, де автором було акцентовано увагу на важливості вирішення проблем забезпечення продовольчої безпеки не лише на національному рівні, але й із приділенням уваги рівню окремих осіб та домогосподарств, було здійснено уточнення трактування цього поняття. Науковець наполягав на необхідності врахування інтересів потенційно вразливих категорій населення, які не можуть самостійно забезпечити необхідний рівень продовольчої безпеки.

Всесвітня рада з продовольства при ООН розглядає національну продовольчу безпеку як «політику, що дозволяє країні досягнути найбільш високого рівня самозабезпечення продовольством, як результат інтегрованих зусиль із збільшення виробництва необхідних продуктів, покращання систем постачання, споживання продовольства, ліквідації недоїдання і голоду» [7].

Система продовольчої системи являє собою множину елементів, які певним чином впорядковані, взаємопов'язані та взаємодіють між собою, складаючи цілісність.

Ми погоджуємося з думкою О. Гойчук, яка полягає в тому, що «концептуально формування системи продовольчої безпеки може бути представлено у вигляді логічної моделі, де виділяють наступні підсистеми: забезпечення, функціональна, цільова, контролююча і регулююча» [3].

«Функціональна підсистема – охоплює виробництво продовольства, формування і розподіл продовольчих ресурсів. Цільова підсистема реалізує головну ціль продовольчої безпеки споживання продуктів харчування. Продовольча система пов'язана із підсистемами фінансового, матеріально-технічного, інформаційного, кадрового та наукового забезпечення. Підсистема управління охоплює як ринкові механізми регулювання, так і заходи державного управління, які коригують дію ринкових регуляторів відповідно до стану і згідно з показниками контролюючої підсистеми» [3].

Виконання завдання формування системи забезпечення продовольчої безпеки на місцевому рівні передбачає комплексний підхід та акумуляцію зусиль держави та органу місцевого самоврядування у кожній конкретній територіальній громаді.

Крім того, система забезпечення продовольчої безпеки кожної територіальної громади має відповідати змісту її програми соціально-економічного розвитку та мати на меті підвищення рівня і якості життя мешканців громади.

Суб'єктами формування системи забезпечення продовольчої безпеки на місцевому рівні є:

- органи місцевого самоврядування;
- виробники, експортери та імпортери продовольчої продукції;
- асоціації споживачів;
- ЗМІ;
- організації громадянського суспільства в територіальних громадах та ін.

Підкреслимо, що в сучасних умовах в Україні ці процеси вимагають врахування низки ризиків і загроз, пов'язаних з наслідками повномасштабного російського вторгнення.

Водночас, не слід забувати, що їх актуальність і гострота достатньо диференційована і великою мірою залежить від того, до якого типу належить та чи інша територіальна громада: громади, які перебувають на лінії фронту, громади, на території яких велися активні бойові дії, деокуповані громади, громади, які знаходилися поза зоною бойових дій.

Суттєвим фактором, який впливає на потенціал розвитку громади є також віддаленість від зони бойових дій, яка визначає масштаби втрат населення, у тому числі через евакуацію, та кількість внутрішньо переміщених осіб в громадах.

Варто зауважити, що значна частина проблем, пов'язаних із забезпеченням продовольчої безпеки на місцевому рівні, були актуальними ще до війни.

Зокрема, на думку експертів, основними причинами складнощів з організацією виробництва та переробки харчової продукції в територіальних громадах були:

- диспаритет цін на сільськогосподарську продукцію в порівнянні з промисловою;
- неповнота розпочатих інституційних реформ;
- недостатній розвиток ринкової інфраструктури (фінансово-кредитного механізму, організованих оптових ринків, системи страхування тощо);
- малоефективна підтримка нерентабельних господарств, відсутність реального діючого механізму банкрутства сільськогосподарств;
- протиріччя між державними та місцевими підходами щодо здійснення реформ;

– проблемні аспекти у питаннях утримання соціальної інфраструктури в сільській місцевості [8].

Повномасштабна війна в Україні вимагає врахування ще низки факторів.

Так, на рівні національної економіки спостерігається:

– 30% падіння реального ВВП за підсумками 2022 року;

– проблема падіння виробництва;

– вкрай ускладненим, зважаючи на воєнні ризики, вилучення трудових ресурсів до лав ЗСУ, енергетичного терору, логістичних проблем, є інвестиційний розвиток України;

– внаслідок звуження податкової економічної бази та зростання потреб у видатках відбувається розбалансування сфер державних та місцевих фінансів;

– за підсумками 2022 року середня реальна заробітна плата скоротилася на 17%, безробіття зросло втричі (до 28% від робочої сили), а реальні споживчі витрати населення впали на 20% [4].

Складна ситуація і у громадах:

– за період війни росія зруйнувала тисячі об'єктів інфраструктури (руйнування тривають й досі, тому їх точну кількість не можливо оцінити на сучасному етапі), в тому числі тих, які є дуже важливими для відновлення громад;

– негативний вплив на розвиток громад, навіть достатньо віддалених від лінії фронту, чинять постійні обстріли цивільної, транспортної та логістичної інфраструктури;

– близько 13-ти мільйонів осіб були змушені покинути свої домівки, з них майже 8 мільйонів – виїхали за межі України [5];

– відтік бізнесу і громадян працездатного віку призвів до того, що громади в середньому стали ще «старішими», таким чином зросли потреби у соціальній підтримці.

Таким чином, до вітчизняних особливостей формування системи забезпечення продовольчої безпеки на місцевому рівні в сучасних умовах доцільно віднести:

– наявність складнощів з організацією виробництва та переробки харчової продукції в територіальних громадах, які виникли ще до війни, щодо: диспаритету цін на сільськогосподарську продукцію в порівнянні з промисловою, неповноти розпочатих інституційних реформ, недостатнього розвитку ринкової інфраструктури, малоефективної підтримки нерентабельних господарств, відсутності реального діючого механізму банкрутства сільськогосподарських підприємств, протиріччя між державними та місцевими підходами щодо здійснення реформ, проблемних аспектів у питаннях утримання соціальної інфраструктури в сільській місцевості;

– негативні тенденції розвитку національної економіки, а саме: 30% падіння реального ВВП за підсумками 2022 року; падіння виробництва, значні труднощі інвестиційного розвитку, розбалансування сфер державних та місцевих фінансів, скорочення у 2022 році реальної заробітної плати на 17%, зростання безробіття до 28% від робочої сили, падіння реальних споживчих витрат населення на 20%;

– складнощі розвитку громад, пов'язані з наслідками військової агресії, в частині: триваючого руйнування інфраструктурних об'єктів, загроз обстрілів цивільної, транспортної та логістичної інфраструктури, відтоку бізнесу і громадян працездатного віку, що призвів до «старіння» і зростання соціального навантаження.

Одним із ключових питань в теорії продовольчої безпеки є питання щодо механізмів її забезпечення. Як основу механізму забезпечення продовольчої безпеки слід розглядати сукупність об'єктивних залежностей і зв'язків між явищами та процесами економічного життя в їхньому саморозвитку, у динаміці. Механізм забезпечення безпеки здатний змінюватися, мати адаптивний характер, тобто адекватно відображати зміни у виробничих взаєминах та продуктивних силах суспільства.

Механізм забезпечення продовольчої безпеки – це система організаційно-економічних, нормативно-правових, інформаційних та фінансових заходів із запобігання загрозам, що охоплює такі елементи: об'єктивний і всебічний моніторинг економіки й суспільства з метою виявлення та прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз у сфері продовольчого забезпечення; діяльність щодо виявлення та запобігання внутрішнім і зовнішнім загрозам у сфері продовольчого забезпечення; створення нормативно-правової бази у сфері безпеки аграрної сфери; кредитування і підтримка національного виробника продуктів харчування і його конкурентоспроможності; надійний захист здоров'я споживачів харчових продуктів; збалансованість продовольчих продуктів для різних вікових та професійних груп населення.

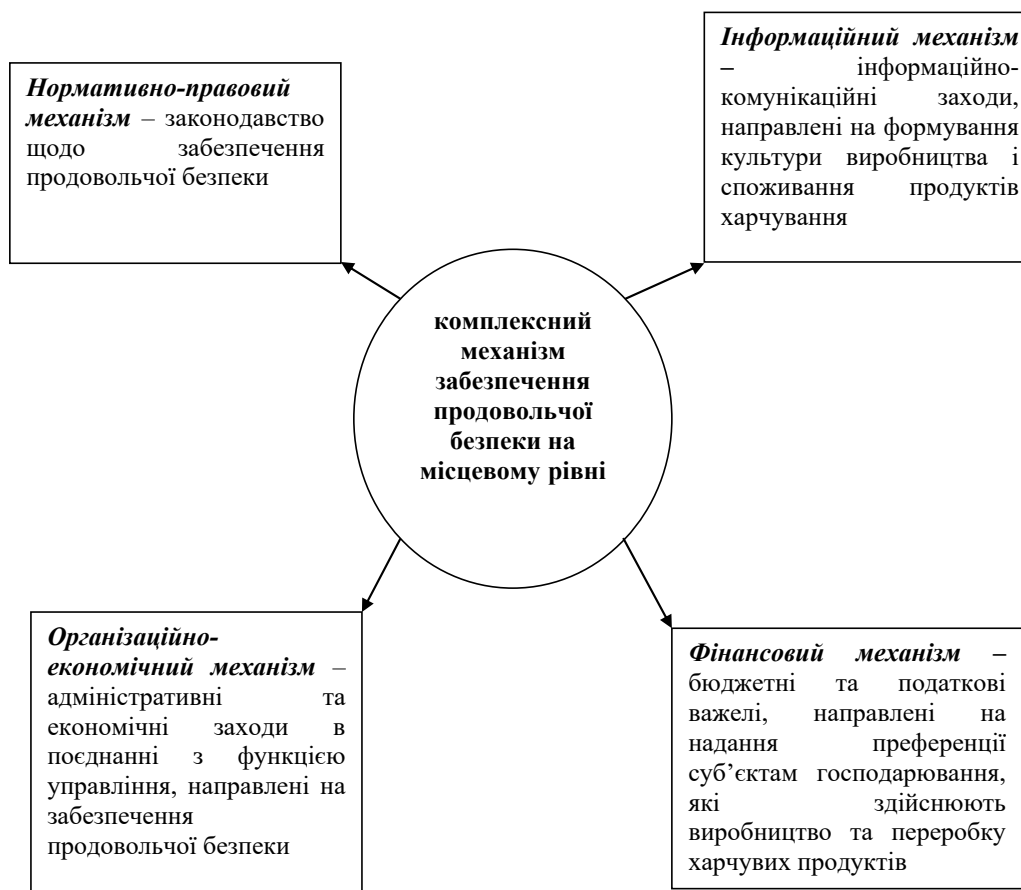
До складових елементів комплексного механізму забезпечення продовольчої безпеки на місцевому рівні доцільно віднести: нормативно-правовий, організаційно-економічний, інформаційний та фінансовий механізми (рис. 1).

Так, нормативно-правовий механізм забезпечення продовольчої безпеки на місцевому рівні може включати:

– запровадження екологічних норм для стимулювання виробництва продуктів харчування;

– визначення концептуальних засад місцевої політики у сфері забезпечення продовольчої безпеки тощо.

Ми розділяємо позицію стосовно того, що, на сучасному етапі, основою організаційно-економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки на місцевому рівні є затвердження в територіальних громадах програм продовольчої безпеки на середньострокову перспективу.



**Рис. 1. Структура комплексного механізму забезпечення продовольчої безпеки на місцевому рівні**

Зазначена програма має включати в себе низку питань, що відносяться до компетенції органів місцевого самоврядування. Мова йде, насамперед, про належний рівень забезпечення продуктами харчування, доступність питної води та безпечність наявних продуктів харчування. Досягнення зазначених цілей має розглядатися в комплексі з конкретними кроками, які дозволять досягнути поставлених завдань з розвитку продовольчої безпеки.

Початок роботи над програмою передбачає з'ясування реальної ситуації, визначення наявних проблем і варіантів їх вирішення. Важливо залучати до цього процесу широке експертне коло, а також представників громадянського суспільства, як з числа мешканців громади, так і переселенців. Загалом, стейкхолдером цієї програми є кожне домогосподарство.

Загалом, типовими проблемами щодо забезпечення продовольством мешканців територіальних громад та створення продовольчого фонду для реалізації продовольчої продукції за їх межі є:

- недостатня кількість окремих видів основних харчових продуктів, що виробляються у громаді для мінімізації ризиків їх постачання у громаду у воєнний та повоєнний період;
- недостатня обізнаність та психологічна неготовність більшості населення щодо самозабезпечення харчовими продуктами, сподівання на гарантоване постачання у торговельних мережах;
- не використання усіх земельних ресурсів, які можуть бути використаними для вирощування необхідних продуктів;
- використання індивідуальними домогосподарствами маловрожайних та схильних до хвороб сортів овочів;
- брак відповідної с/г техніки та паливно-мастильних матеріалів, зокрема для обробітку земель комунальної власності;
- відсутність традицій та обладнання для переробки/збереження готової продукції комунальними підприємствами та індивідуальними домогосподарствами;
- відсутність практичного досвіду та спроможності у сфері реалізації надлишків сільськогосподарської продукції, невпорядкованість заготівельно-збутової діяльності тощо [10].

Крім того, програма має передбачати:

- оцінку ризиків продовольчої безпеки територіальної громади;
- оцінка потреб громади у питній воді та продуктах харчування;

- пошук місцевого потенціалу для забезпечення цих потреб шляхом інвентаризацію ресурсів та можливостей забезпечити вирощення, збір, переробку та зберігання на території громади продуктів харчування;
- розробка плану дій для забезпечення харчовими продуктами;
- залучення ресурсів та втілення розробленого плану.

Перспективними напрямками реалізації програми можуть стати також:

- аудит активів громади;
- залучення комунальних підприємств, закладів освіти територіальної громади з метою вишукування резервів посівних площ для вирощування усіх необхідних видів продуктів харчування;
- покращення координації та чіткого планування проведення польових робіт; активізацію всієї територіальної громади, включаючи залучення внутрішньо переміщених осіб;
- будівництво, відновлення або розширення підприємств, які здійснюють вирощування, переробку та виробництво сільськогосподарської продукції;
- покращення координації та чіткого планування проведення польових робіт;
- придбання та розподіл необхідних матеріалів, техніки, інвентаря, обладнання для вирощування, збереження та переробки виробленої продукції;
- пошук шляхів виробництва органо-мінеральних добрив на основі перероблених поживних речовин;
- можливість постачання продукції сільськогосподарського виробництва в мережі роздрібною торгівлі та до кінцевого споживача для врегулювання платоспроможного попиту на продукти харчування для мешканців громади;
- надання допомоги по облаштуванню пасовищ, придбання насіння, добрив чи палива для домогосподарств;
- співфінансування створення переробних потужностей, які стосуватимуться заморозки ягід, переробки молока;
- створення фермерських ринків;
- започаткування нових видів сільськогосподарської діяльності у громадах;
- розвиток органічного сільського господарства;
- започаткування програм міжмуніципального співробітництва у сфері продовольчої безпеки;
- трансформація домогосподарств у підприємницькі ініціативи в агросфері тощо.

Зазначимо, що наявність програми продовольчої безпеки у територіальній громаді дає розуміння реального стану продовольчої безпеки в громаді, завдяки чому органи місцевого самоврядування отримують можливість ефективніше планувати фінансові витрати, зважаючи на наявні та майбутні потреби. Крім того, у разі звернення за зовнішньою допомогою (міжнародні гранти, проекти, гуманітарна та благодійна допомога) представники громади завжди матимуть чіткий перелік реальний потреб [2].

Інформаційний механізм забезпечення продовольчої безпеки на місцевому рівні може передбачати:

- проведення в громаді масштабної інформаційно-просвітницької кампанії з питань продовольчої безпеки;
- консультаційну підтримку населення з питань переробки, збереження, реалізації продуктів харчування;
- надання інформації про гранти;
- інформаційно-комунікаційні заходи, направлені на формування культури виробництва і споживання продуктів харчування тощо.

Слід зауважити, що, як зазначає Т. Савченко, «найбільший вплив на структуру споживання продуктів харчування населенням України чинять економічні фактори: випередження темпів росту сукупних витрат домогосподарств, рівень і співвідношення цін на продукти харчування та обов'язкові платежі примушують домогосподарства до економії і, як наслідок, покупки більш дешевих продуктів харчування» [9].

Таким чином, на нашу думку, проведення інформаційно-комунікаційних заходів, направлених на формування культури харчування та розвитку принципів здорового харчування дозволить вплинути на суспільне здоров'я в територіальних громадах.

Фінансовий механізм забезпечення продовольчої безпеки на місцевому рівні може передбачати:

- конкретні фінансові механізми у вигляді фінансової допомоги або кредитної підтримки виробників окремих продуктів харчування (додаткова фінансова підтримка фізичним особам у галузі бджільництва за бджолині сім'ї, дотації за утримання свійських тварин та вирощування плодово-ягідних культур тощо);
- встановлення податкових пільг зі сплати місцевих податків і зборів для сільгоспвиробників тощо.

#### Висновки

Показано, що цілями забезпечення продовольчої безпеки на місцевому рівні є: визначення потреби у продуктах харчування, створення продовольчої ресурсної бази, виробництво продуктів харчування, їх розподіл, споживання та управління системою забезпечення продовольчої безпеки.

До вітчизняних особливостей формування системи забезпечення продовольчої безпеки на місцевому рівні в сучасних умовах віднесено:

– наявність складнощів з організацією виробництва та переробки харчової продукції в територіальних громадах, які виникли ще до війни, щодо: диспаритету цін на сільськогосподарську продукцію в порівнянні з промисловою, неповноти розпочатих інституційних реформ, недостатнього розвитку ринкової інфраструктури, малоефективної підтримки нерентабельних господарств, відсутності реального діючого механізму банкрутства сільськогосподарських підприємств, протиріччя між державними та місцевими підходами щодо здійснення реформ, проблемних аспектів у питаннях утримання соціальної інфраструктури в сільській місцевості;

– негативні тенденції розвитку національної економіки, а саме: 30% падіння реального ВВП за підсумками 2022 року; падіння виробництва, значні труднощі інвестиційного розвитку, розбалансування сфер державних та місцевих фінансів, скорочення у 2022 році реальної заробітної плати на 17%, зростання безробіття до 28% від робочої сили, падіння реальних споживчих витрат населення на 20%;

– складнощі розвитку громад, пов'язані з наслідками військової агресії, в частині: триваючого руйнування інфраструктурних об'єктів, загроз обстрілів цивільної, транспортної та логістичної інфраструктури, відтоку бізнесу і громадян працездатного віку, що призвів до «старіння» і зростання соціального навантаження.

Відзначено, що виконання доходної частини бюджетів об'єднаних територіальних громад відіграє ключову роль у їх фінансовому забезпеченні та є фінансовим підґрунтям для формування системи забезпечення їх продовольчої безпеки.

Визначено, що комплексний механізм забезпечення продовольчої безпеки на місцевому рівні включає нормативно-правовий, організаційно-економічний, інформаційний та фінансовий механізми.

Показано можливі інструменти формування зазначених механізмів шляхом: запровадження екологічних норм для стимулювання виробництва продуктів харчування; визначення концептуальних засад місцевої політики у сфері забезпечення продовольчої безпеки; затвердження у територіальних громадах програм продовольчої безпеки на середньострокову перспективу з метою розуміння реального стану продовольчої безпеки в громаді та підвищення ефективності планування фінансових витрат органами місцевого самоврядування; проведення в громаді масштабної інформаційно-просвітницької кампанії з питань продовольчої безпеки; консультаційної підтримки населення з питань переробки, збереження, реалізації продуктів харчування; надання інформації про гранти; проведення інформаційно-комунікаційних заходів, направлених на формування культури виробництва і споживання продуктів харчування; визначення конкретних фінансових механізмів у вигляді фінансової допомоги або кредитної підтримки виробників окремих продуктів харчування; встановлення податкових пільг зі сплати місцевих податків і зборів для сільгоспвиробників тощо.

### Список використаної літератури

1. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV-XVIII. URL: [https://chtyvo.org.ua/authors/Fernand\\_Braudel/Materialna\\_tsyvilizatsiia\\_ekonomika\\_i\\_kapitalizm\\_XV-XVIII\\_st\\_Tom\\_1/](https://chtyvo.org.ua/authors/Fernand_Braudel/Materialna_tsyvilizatsiia_ekonomika_i_kapitalizm_XV-XVIII_st_Tom_1/)
2. Волохатий С. Експерти U-LEAD допомагають громадам розробляти програми продовольчої безпеки. URL: <https://u-lead.org.ua/news/58>
3. Гойчук О. Продовольча безпека: монографія. Житомир: Полісся, 2004. 348 с.
4. Данилишин Б. Як забезпечити економічне зростання в умовах війни. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/697664/>
5. Дацишин М. Як відновити місцеве самоврядування від наслідків війни? URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/08/5/7362004/>
6. Залізнюк В.П. Еволюція поняття та підходів щодо виміру продовольчої безпеки. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2016. № 8. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1249>
7. Румик І.І. Понятійні аспекти продовольчої безпеки як складової національної безпеки України. Вчені записки університету «КРОК». Серія : Економіка. 2014. Вип. 35. С. 22–32.
8. Румик І.І. Територіальні особливості формування системи продовольчого забезпечення. Економіка та управління національним господарством. 2016. № 2. С. 162–170.
9. Савченко Т.В. Фактори впливу на структуру споживання продуктів харчування населенням України. Економіка і суспільство. 2016. № 5. С. 304–310.
10. Типова Програма підтримки самозабезпечення харчовими продуктами. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15256>
11. Харабовський Ю.І. Теоретичні основи забезпечення продовольчої безпеки. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2020. Том 31(70). № 6. С. 78–82.
12. FAO: its origins, formation and evolution, 1945–1981. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 1981. P. 11. URL: <http://www.fao.org/docrep/009/p4228e/P4228E04.htm>

## References

1. Brodel F. Materialna tsyvilizatsiia, ekonomika i kapitalizm, XV-XVIII: [https://chtyvo.org.ua/authors/Fernand\\_Braudel/Materialna\\_tsyvilizatsiia\\_ekonomika\\_i\\_kapitalizm\\_XV-XVIII\\_st\\_Tom\\_1/](https://chtyvo.org.ua/authors/Fernand_Braudel/Materialna_tsyvilizatsiia_ekonomika_i_kapitalizm_XV-XVIII_st_Tom_1/)
2. Volokhatyi S. Eksperty U-LEAD dopomahaiut hromadam rozroblaty prohramy prodovolchoi bezpeky. URL: <https://u-lead.org.ua/news/58>
3. Hoichuk O. (2004) Prodovolcha bezpeka: monohrafiia. Zhytomyr: Polissia, 348 s.
4. Danylyshyn B. Yak zabezpechyty ekonomichne zrostantia v umovakh viiny? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/3/697664/>
5. Datsyshyn M. Yak vidnovyty mistseve samovriaduvannia vid naslidkiv viiny? URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/08/5/7362004/>
6. Zalizniuk V.P. (2016) Evoliutsiia poniattia ta pidkhodiv shchodo vymiru prodovolchoi bezpeky. Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok.
7. Rumyk I.I. (2014) Poniatiini aspekty prodovolchoi bezpeky yak skladovoi natsionalnoi bezpeky Ukrainy. Vcheni zapysky universytetu «KROK». Seriiia : Ekonomika. Vyp. 35. S. 22–32.. 2016. No. 2. P. 162–170.
8. Rumyk I.I. (2016) Terytorialni osoblyvosti formuvannia systemy prodovolchoho zabezpechennia. Ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom. # 2. S. 162–170.
9. Savchenko T.V. (2016) Faktory vplyvu na strukturu spozhyvannia produktiv kharchuvannia naselenniam Ukrainy. Ekonomika i suspilstvo. # 5. S. 304–310.
10. Typova Prohrama pidtrymky samozabezpechennia kharchovymy produktamy. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15256>
11. Kharabovskiy Yu.I. (2020) Teoretychni osnovy zabezpechennia prodovolchoi bezpeky. Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriiia: Ekonomika i upravlinnia. Tom 31(70). # 6. S. 78–82.
12. FAO: its origins, formation and evolution, 1945–1981. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 1981. P. 11. URL: <http://www.fao.org/docrep/009/p4228e/P4228E04.htm>